

ÇEVİRİDE SÖZDİZİMİ SORUNLARI: TÜRKÇEDE NİKOLAY GOGOL'ÜN "PALTO"SU

Sevinç ÜÇGÜL

Anahtar

kelimeler:

*Çeviride Sözdizimi,
N. Gogol, "Palto",
Erol Güney-
Orhan Veli Kanık
Oğuz Peltek;
Mehmet Özgül,
Ergin Altay,
Mehmet Harmanacı,
Aslı Takanay,
Mazlum Beyhan,
Uğur Büke*

ÖZ

Türk okurunun yakından tanıdığı 19. yüzyıl Rus yazarı N. Gogol'ün "Palto" eserinin Rusçadan Türkçeye çevirisindeki sözdizimi sorunları çalışmanın ana konusudur. Yazarın dil ve üslup özelliklerinin çeviride nasıl aktarıldığı sorusu üzerine yapılan bu çalışmada söz konusu eserin farklı çevirmenler – Erol Güney- Orhan Veli Kanık - Oğuz Peltek; Mehmet Özgül, Mazlum Beyhan, Mehmet Harmanacı, Aslı Takanay ve Uğur Büke - tarafından çevirileri kaynak metinle karşılaştırılarak incelenmiştir. Metne dayalı inceleme ve karşılaştırma yöntemleri çerçevesinde araştırılan çalışmanın amacı Gogol'ün bu eser örneğinde genel olarak çeviride neyin çevrildiği değil kaynak metinde yazarın dil ve üslup özelliklerinin çeviride nasıl aktarıldığını ve bu çerçevede okurun neden yoksun bırakıldığı konusuna dikkatleri yöneltmektir.

THE PROBLEMS OF SYNTAX IN TRANSLATION: NIKOLAI GOGOL'S "THE OVERCOAT" IN TURKISH

Keywords:

*Translating Syntax,
N. Gogol, The Over
Coat
Erol Güney-
Orhan Veli Kanık
Oğuz Peltek;
Mehmet Özgül,
Ergin Altay,
Mehmet Harmanacı,
Aslı Takanay,
Mazlum Beyhan,
Uğur Büke*

ABSTRACT

In this study, the translation problems from Russian to Turkish of "The Overcoat", which is written by 19th century Russian writer Gogol, will be discussed. Aforementioned book's different translations from two different translators, Erol Güney- Orhan Veli Kanık - Oğuz Peltek; Mehmet Özgül, Mazlum Beyhan, Mehmet Harmanacı, Aslı Takanay and Uğur Büke, will be compared to the original text and it will be questioned if they protected the Gogol's language and literary style.

Giriş

Türk okurunun Nikolay Gogol ile tanışması 1937 yılında Hilmi Kitabevinden yayınlanan Avni İnsel/Vecihi Görk'ün "Müfettiş" çevirisi ve 1938 yılında Remzi Kitabevinden yayınlanan Hasan Ali Ediz'in çevirisi olan "Mayıs Gecesi" eseriyle başlar. Devamında 1944 yılında Maarif Vekâleti Neşriyatında yayınlanan ve çevirisini Erol Güney'in yaptığı

"Müfettiş" eserini, aynı yıl "Müfettiş" in Maarif Vekilliği Neşriyatından Erol Güney ve Melih Cevdet Anday çevirisiyle ikinci kez yayınlandığını görüyoruz. Daha sonraki yıllarda N. Gogol eserlerine yoğun bir ilginin göstergesi olarak eserleri farklı çevirmenlerce Türkçeye aktarılır, farklı yayınevlerinde yayınlanarak yazarın ismini tanınır konuma getirir. Çevirmen listesine baktığımızda görünen tablo N.Gogol'ün sanatına olan yoğun ilginin göstergesidir.

YAZAR	ESERİN ADI	ÇEVİRMEN	YIL	YAYINEVİ
N.V. Gogol	Müfettiş	Avni İnsel/Vecihi Görk	1937	Hilmi Kitabevi
N.V. Gogol	Mayıs Gecesi	Hasan Ali Ediz	1938	Remzi Kitabevi
N.V. Gogol	Müfettiş	Erol Güney	1944	Maarif Vekâleti
N.V. Gogol	Müfettiş	Melih Cevdet Anday/Erol Güney	1944	Maarif Vekilliği
N.V. Gogol	Bir Evlenme	Melih Cevdet Anday	1945	Milli Eğitim Bakanlığı
N.V. Gogol	Bir Evlenme	Melih Cevdet Anday/Erol Güney	1945	Milli Eğitim Bakanlığı
N.V. Gogol	<u>Ivan Ivanoviç ile Ivan Nikiforoviç'in Öyküsü</u>	Hasan Bıçakçı	1945	Cumhuriyet Yayınları

				Bakanlığı
N.V. Gogol	Masallar(<u>Dikanka</u> Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları)	Ergin Altay	1983	Kültür ve Turizm Bakanlığı
N.V. Gogol	<u>Dikanka</u> Yakınlarında Bir Çiftlikte Akşam Toplantıları	Ergin Altay	1992	İnkılâp Kitabevi
N.V. Gogol	Ölü Canlar	Mustafa Bahar	1993	Kum Saati Yayınları
N.V. Gogol	Bir Delinin Hatıra Defteri	Nuray Altay	1996	<u>Kıbele</u> Yayınları
N.V. Gogol	Seçme Öyküler	Mehmet Harmancı	1997	Epsilon Yayıncılık
N.V. Gogol	Bir Delinin Güncesi	Su Göçmen	2000	Oda Yayınları
N.V. Gogol	Portre	Türker <u>Keşmer</u>	2000	<u>Hiv</u> Yayınları
N.V. Gogol	Bir Delinin Güncesi	Nihal Yalaza <u>Talıy</u>	2000	Varlık Yayınevi
N.V. Gogol	Burun, Palto, Neva Bulvarı, Delinin Defteri	Mazlum Beyhan	2001	Sosyal Yayınlar
N.V. Gogol	Bir Delinin Güncesi: Petersburg Öyküleri	Mehmet Özgül	2002	Say Yayınları
N.V. Gogol	Palto	Mehmet Özgül	2002	Adam Yayıncılık
N.V. Gogol	Petersburg Öyküleri	Mehmet Özgül	2002	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
N.V. Gogol	Bir Delinin Hatıra Defteri	Ali Çankırılı	2003	<u>Timaş</u> Yayınları

N.V. Gogol	Müfettiş	Koray Karasulu	2004	Mitos Boyut Yayınları
N.V. Gogol	Neva Caddesi	Mehmet Özgül	2005	Can Yayınları
N.V. Gogol	Eski Zaman Beyleri	Nur Nirven	2005	Bordo Siyah Klasik
N.V. Gogol	Palto	Aslı Takanay	2005	Bordo Siyah Klasik Yayınları
N.V. Gogol	Arabeskler: Delinin Defteri ve Diğer Petersburg Öyküleri	Mazlum Beyhan	2006	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
N.V. Gogol	Fayton	Derya Günay	2007	Birleşik Yayın Grubu
N.V. Gogol	Bir Delinin Anı Defteri, Palto, Burun	Mazlum Beyhan	2010	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
N.V. Gogol	Müfettiş	Mehmet Tayak	2010	Oda Yayınları
N.V. Gogol	Petersburg Öyküleri	Ergin Altay	2011	İletişim Yayınları
N.V. Gogol	Müfettiş	Birnur Buzcu	2011	Şüle Yayınları
N.V. Gogol	Müfettiş	Koray Karasulu	2011	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
N.V. Gogol	Toplu Oyunları 1: Müfettiş, Kumarbazlar, Evlenme	Koray Karasulu	2012	Mitos Boyut Yayınları
N.V. Gogol	Evlenme: Kumarbazlar	Koray Karasulu	2012	Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
N.V. Gogol	Palto	Elif Ersavcı	2012	Kolektif Kitap
N.V. Gogol	Müfettiş	Şemsettin Yeltekin	2013	Araf Yayınları

N.V. Gogol	<u>Dikanka</u> Yakınlarında Bir Köyde Akşamlar	Kayhan Yükseler	2013	Everest Yayınları
N.V. Gogol	Bir Delinin Hatıra Defteri	Hasan İlhan	2014	<u>Alter</u> Yayıncılık
N.V. Gogol	Bir Delinin Hatıra Defteri	<u>Kamala İvanova</u>	2015	Antik Dünya Klasikleri
<u>N.V.Gogol</u>	Bir Delinin Hatıra Defteri- Palto-Burun	Uğur Büke	2017	Koridor Yayıncılık

I. Nikolay Gogol'ün Eserlerinin Türk Okuru ile Buluşması

Çalışmamızda bahsedeceğimiz “Palto” eseriyle Türk okuru Erol Güney- Orhan Veli Kanık - Oğuz Peltek ortak çevirisiyle 1945 yılında MEB Rus Klasikleri dizisinde “Üç Hikâye” adlı kitapta tanışır. Daha sonra Cemal Süreya'nın Fransız dilinden 1968 yılında (Varlık Yayınevi) Mehmet Harmanlı (1998, Epsilon Yayıncılık), , Mazlum Beyhan (2001, Sosyal Yayınlar) Mehmet Özgül (2002, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Adam Yayıncılık, Say Yayınları), Aslı Takanay (2005, Bordo Siyah Klasik Yayıncılık), Ergün Altay (2011, İletişim Yayınları) ve Uğur Büke (2017, Koridor Yayınları) tarafından Rusçadan çevirileri yayımlanır. Rus edebiyatında olduğu gibi dünya edebiyatında da isminden bahsettiren Gogol'ün “Peterburg Hikâyeleri” döneminin en güzel Avrupa şehirlerinden sayılan Peterburg'a Rus edebiyatında Puşkin'le başlayan ilginin devamı gibi görünmektedir. Gogol da Puşkin gibi bu şehrin çehresiyle insanları arasındaki zıtlıkları maharetle dile getirmektedir. Farklı yazım tarihleri olan, 1830-1840'lı yıllarda Peterburg'da farklı konu ve içerikli konulardan bahseden “Burun” (1832-1833), “Neva Bulvarı” (1833-1834), “Portre” (1833-1834), “Bir Delinin Hatıra Defteri” (1834), “Palto” (1836-1842) eserleri Gogol'ün biyografi yazarlarından edebiyat tarihçisi ve yazar V.İ.Şenrok (1853—1910) tarafından “Gogol'ün Peterburg Hikâyeleri” diye adlandırılmış olup bu isimle ilk kez ayrı kitap halinde 1924 yılında yayınlanmıştır.

İnceleme için seçtiğimiz yazar ve eser konusuna gelince N. Gogol'ün yabancı dillere çevirisinin 19. yüzyılda başladığını ve en fazla çevirisi yapılan yazarlardan biri olduğu, özellikle “Palto” eserinin bu anlamda çok büyük ilgi gördüğünü belirtmek gerekir. Gogol'ün dili ihtiva ettiği sadelik içerisinde derin felsefi ve psikolojik anlatım açısından

-da ilgi çekmektedir. Daha 1840'lı yıllarda N.Gogol'ün edebi sanatıyla tanışan yabancı edebiyat çevresi “Palto”ya da gerekli önemi göstermişlerdir. 1843 yılında Polonyalı yazar M. Grabovski (1804-1863) “Palto” hakkında şöyle der: “Gogol'ün hikâyelerinden en çok ‘Palto’yu beğendim. Her durum ve konumda oldukça değerli bu insan ruhu, bizlere nasıl bir sonsuz içerik ve çeşitlilik sunuyor! Günlük hayatı anlatan bu düzyazısında ne denli çok şiirsel anlatım var! Son hususta, en sıradan bir konuya muazzam bir şiirsellik verme konusunda Gogol'ün üzerine yazar tanımıyorum ve bu özelliği ona tüm asırların ve ulusların şairleri arasında en ön sırayı veriyor.”(Калашникова, 1989, s. 369-384)

II. Çeviri ve Sözdizimini

Günümüzde edebiyat eserlerinin kaynak dilden erek dile aktarımında yazarın ne söylediğinin yanı sıra nasıl anlattığına da önem verilmekte olup konuyla ilgili çok sayıda araştırmalar yapılmaktadır. Bu anlamda yazarın dil ve üslup özelliklerinin korunarak aktarımı eserin çevirisinin başarısının ölçütlerinden sayılmaktadır. Çünkü edebi eserin dilbilimsel açıdan incelenmesi yazarın dil ve üslup özelliklerini anlamak için önemlidir. “Palto”nun çevirisinde Gogol'ün bahsedilen dil ve üslup özelliklerinin ne denli aktarıldığı sorusuyla eserin Türkçeye farklı yıllarda ve ayrı ayrı çevirmenlerce aktarılan metinleri üzerinden bu konuyu aktarmaya çalışacağız. Çalışmada kaynak dildeki yazarın neyi anlattığından daha fazla nasıl anlattığı konusuna odaklanarak kaynak dilde yazarın üslubunun çevirmenlerce nasıl aktarıldığını cümledeki sözdizimi açısından ele alacağız. Çeviri teorisinde cümledeki sözdiziminin, cümle yapılarının aktarımı önemli hususlardan sayılır. Rus cümle yapısında özne+yüklem+nesne sıralamasının Türk dilinde ise özne+nesne+yüklem olduğu gibi bir farklılık incelememizde söz konusu değildir. Çalışmamızda odaklandığımız konu N. Gogol'ün “Palto” eserinin çevirisinde basit, birleşik, sıralı ve

bağlı cümle çeşitlerine göre kaynak ve erek dildeki yapıların incelenmesidir. Bu amaçla farklı çevirmenlerin metinlerini inceleyerek çeviride cümle çeşitlerindeki farklılığın yazarın dil anlatım ve üslup özelliklerini ne kadar etkilediği hususuna değinilmektedir.

İncelediğimiz metinlerdeki sözdizimi ve cümle çeşitlerine Rus çeviribilimci T. Kazakova'nın çalışmaları bağlamında baktığımızda; araştırmacının da bahsettiği şekilde cümlelerin ağırlıklı olarak iki farklı şekilde karşımıza çıktığını söyleyebiliriz. Bunlardan birincisi kaynak dilin sözdizimi ve cümle çeşitleri korunarak, ikincisi ise sözdizimi ve cümle çeşitlerine her zaman bağlı kalmaksızın aktarım, yani bir şekilde serbest çeviri olarak görmekteyiz. (Kazakova, 2001, s. 50) T.Kazakova'nın bahsettiği birinci husus, çeviride sözdiziminin standart aktarımı, yani kelime ve gramer kurallarına uyum anlamında cümle yapısının da korunarak aktarımı kolay gerçekleşmektedir. Burada durum çevirmeni çok zorlamamakla birlikte basit cümle, tamlamalar, özne veya yüklemsiz cümlelerin ağırlıkta olduğu görülür. Cümledeki sözdiziminin standart olmayan aktarımı çevirmenden özenli itina istemektedir. Söz konusu farklı dil ailelerine ve cümle sırasına sahip Rus ve Türk dilleri söz konusu olduğunda bu durum daha da özenli yaklaşım gerektirmektedir. Kaynak metindeki cümlelerin değişikliğe uğrayarak aktarımı konusuna gelince bu cümlelerde sözdizimi, özellikle birleşik, sıralı ve bağlı cümleler çeşitliliğinde farklılık arz etmektedir. Bunların arasında kelimelerin çevirisi, yani anlamın kelime düzeyinde aktarımı söz konusu değildir ve bu konu farklı bir inceleme alanındadır. Kelime düzeyindeki farklılık bir sorun olarak çok sayıda araştırmalarda yer almakta olup bir dilde var olan coğrafi, tarihi, kültürel ve benzeri kelimelerin çevrilmediği, anlamlarının betimlemelerle kullanımı, kurum-kuruluş, kültürel öğeler, eşya, yaşam tarzına özgü anlatım içeren kelime ve tamlamaların erek dildeki karşılığının bulunamaması dolayısıyla farklı yollar denendiğini biliyoruz. Genel olarak bu durumlarda çevirmen kelimeyi en yaygın olarak görülen betimleme yoluyla çevirmeyi yeğlemektedir.

Cümlelerin aktarımında yazarın dil anlatımını ve üslubunu ortaya koyduğu için azami düzeyde aslına uygun olarak aktarılması beklenir. "Palto" eserinin çevirmenlerinin erek metinlerinde Rus diline ve özellikle yazarın anlatımına aşinalıkları fark edilmektedir. Fakat incelemede karşılaştığımız cümlelerin sözdizimindeki farklılıklar sebebiyle her çevirmenin kendi anlatım ve üslubunu metne nüfuz ettirdiğini de görmekteyiz. Bu konuda da çeviri bilim bir metnin farklı çevirmenlerce aktarıldığındaki farklılık olasılığını öngörüyor. Araştırmamızın amacı bu farklılığın kaynak metindeki yazarın

dil ve anlatım özelliklerini ne denli etkilemesiyle ilgilidir. Çevirmenlerin cümleyi modifiye ederek aktarırken ağırlıklı olarak iki yol tercih ettiklerini görüyoruz:

- İki veya daha fazla cümleyi birleştirme yolu. Çeviride zorunlu olarak metne ekleme yaparak veya eksilterek erek dilde aktarılan yapıyı o dilin sözdizimi kurallarıyla iletme.

- İki veya daha fazla cümleden oluşan birleşik, sıralı ve bağlı cümleleri çeşitliliğinden çıkarıp değiştirerek aktarma. Çevirmen kaynak metinde erek dile aktarımda zorunlu olarak bu şekilde işlem yapabilir. Kaynak dildeki metnin kimi zaman erek dilde tekabül eden yapı konusunda çevirmeni zorlar. Bu durumda çevirmen erek dilde metnin içeriğine bağlı kalma adına değişiklik yoluna gider. Bu durum söz konusu metin içerisinde zorunluluk arz ettiğinden değişim doğal yol olarak kabullenilir. Fakat zorunlu durumların dışındaki bu işlemler çevirmenin her iki dile yetkinliği veya yazarın diline özensizliğiyle ilintilenebilir. Diğer taraftan ise çevirmenin anlama yüklenerek daha özgür yaklaşımı tercih ederek çeviriye serbest yazım alanı olarak yaklaştığı izlenir. Bu anlamda okuryazar dil ve üslubundan ziyade çevirmenin anlatısıyla baş başa kalır.

Çeviride sözdizimi bağlamında Gogol'ün üslubuna özgü detaylarla zengin ayrıntılı anlatımı ve onun çeviride nasıl aktarıldığını gösteren basit, birleşik, sıralı ve bağlı cümleler çeşitliliğinde açıklamalarla örnekleyebileceğimiz bir pasajı inceleyelim.

1. Вне этого переписыванья, казалось, для него ничего не существовало. (Гоголь, 1952, s.132)

Kaynak metindeki ilk cümle basit türde bir cümle olup iki virgülle ayrılan "казалось" –"görünen gibi, gibiydi" ara sözcüğü ile kullanılmıştır.

Çeviriler:

Onun için, dünyada, yazıları temize çekmekten başka hiçbir şey olmasa gerekti. (Güney, Kanık & Peltek, 1999, s.86)

Yazı temize çekmenin dışında onu ilgilendiren başka şey yok gibiydi. (Özgül, 2006, s.44)

Evrak temize çekmek işinden daha önemli bir iş olamazmış gibi geliyordu ona. (Altay, 2016, s.191)

Dünyada yazı temize çekmekten başka hiçbir şey yoktu sanki onun için. (Beyhan, 2001, s. 59)

Kopya dışında onun için hiçbir şey yok gibiydi.

(Harmancı, 1998, s.120)

Onun için, yazıları temize çekmekten başka bir şeyin önemi yok gibiydi. (Takanay, 2005, s. 23)

Onun için evrak kopyalamaktan başka bir dünya yoktu. (Büke, 2017, s.74)

2. Он не думал вовсе о своем платье: вицмундир у него был не зеленый, а какого-то рыжеватого-мучного цвета. (Гоголь, 1952, s.132-133).

İkinci cümle örnekleme-açıklama anlamlı bileşik cümledir. İki cümleyi birbirine iki nokta işareti bağlamaktadır. Giysisi hakkında düşünmez ve bu ilgisizliği örnekleyen rengi solmuş üniformasıdır. Burada üniformanın olması gereken “yeşil” değil de pas rengi almış eskiliğine vurgu yapılmıştır. Cümlelerin bağlı örnekleme-açıklama kısmı tek özneli zıtlık bağlacı kullanılarak iki isim yüklemidir.

Çeviriler:

Üstüne başına bakmazdı; üniformasının yeşili kaybolmuş, pas rengi almıştı. (Güney vd, 1999, s.86)

Giyim kuşamına aldırmadığı için yeşil resmi giysisi zamanla renk değiştirmiş, kızılımsı bir görünüm almıştı. (Özgül, 2006, s.44)

Üstünü başını önemsediği yoktu: Resmi giysisi yeşil değildi artık, koyu sarı bir un rengi almıştı. (Altay, 2016, s.191)

Üstü başı, giyimi kuşamı umurunda değildi. Resmi giysisi yeşil rengini yitirmiş, kumlu kırmızı bir renk almıştı. (Beyhan, 2001, s. 59)

Giyim kuşamını hiç düşünmezdi. Resmi elbisesi yeşil değil, bir tür pas rengiydi. (Harmancı, 1998, s.120)

Örneğin, giydiği kıyafetler üzerine hiç kafa yormazdı, umurunda bile değildi bunlar; üniforması artık yeşil rengini kaybetmiş, paslı-kirli bir renge bürünmüştü. (Takanay, 2005, s. 24)

Ne giydiği, hiç umurunda değildi; resmi ceketi yeşil rengini çoktan kaybetmiş kırmızımsı, sarımsı bir renge dönmüştü. (Büke, 2017, s.74)

3. Воротничек на нем был узенький, низенький, так что шея его, несмотря на то, что не была длинна, выходя из воротника, казалась необыкновенно длиною, как у

тех гипсовых котенков, болтающих головами, которых носят на головах целыми десятками русские иностранцы. (Гоголь, 1952, s.133)

Üçüncü cümle bileşik bir yapıda olup içerisinde bağlı birkaç cümle çeşidiyle sıfat-fiil, virgül ve bağlaçlarla karşımıza çıkmaktadır. Akaki Akakiyeviç’in üniformasının yakasının daracık ve basık olduğundan aslında uzun olmayan boynunun ileri çıktığı, bu haliyle de Petersburg’a gelme seyyar satıcı Rusların başlarının üzerinde tablalarda dolaştırdıkları onlarca alçıdan yapılmış kediciklerin sallanan boyunlarını anımsatan bayağı uzun görünümü betimlenmektedir. Bütün bu ayrıntının bir cümle içerisinde verilmesi anlamsal olarak birbirine bağlı bütünlüğü ile açıklanabilir. Bir cümle değil, ayrı ayrılıkta sade cümlelerle açıklanacak olsaydı, Gogol’un anlatım mahareti sıradan aktarıma dönüşürdü. Yakanın dar ve basık olması ilk cümledeki giysi konusunda itinasızlığının devamıdır, bu da aslında onun yakadan çıkan normal boyuttaki boynunun ileri çıkışını gösterirken alçı kediciklerin ileri geri sallanan kafalarını tutan uzun boyunlarını anımsatmaktadır. Cümlede onlarca oyuncak tablalara koyup kafalarının üzerinde dolaştıran Rusların seyyar satıcılığına dair de bilgi verilmektedir. Dış görünümünden bahsederken Gogol bu pasajın içerisinde kahramanının aslında bir de sakarlığını okura ironik bir biçimde aktarır. Eskimiş bu üniformaya bir de sahibinin çevresine ilgisizliğini ve sakarlığını sanki bir kader gibi yükler.

Çeviriler:

Yakası öyle dar, öyle ensizdi ki, aslında uzunca olan boynu daha da uzun görünür, Rusya’da yabancıların başları üzerinde taşıdıkları, kafaları bir ileri, bir geri sallanan alçıdan yapılmış kedilerin boynunu andırırdı. (Güney vd, 1999, s.86)

Daracık yakasından dışarı fırlayan ince boynu hiç de uzun olmadığı halde upuzun gözükdü. Bu görünüşüyle tıpkı sokak satıcılarının, başlarının üstündeki tablalara koyup sattıkları, kafalarını sallayan oyuncak kedilere benziyordu. (Özgül, 2006, s.44)

Yakası küçük ve dardı, öyle ki, yakasının arasından fırlayan ince, hiç de uzun olmayan boynu, yabancı satıcıların başları üzerinde taşıdıkları tablalarda onlarcasına sattıkları, başını sallayan alçıdan kedilerininki gibi çok uzun görünüyordu. (Altay, 2016, s.191)

Ceketinin yakası daracıktı, bu yüzden olsa gerek, bu daracık yakadan fırlayan boynu, olduğundan uzun görünür, bu haliyle de sokak satıcılarının başlarındaki tablalarda

düzinelercesini yan yana dizip dolaştırdıkları kafaları oynayan alçıdan kedileri andırırdı. (Beyhan, 2001, s. 59)

Yakası çok dar ve alçak olduğundan fazla uzun olmamasına rağmen boynu başlarını sallayan alçı kedilerin boyunları gibi, gereğinden uzun görünürdü. (Harmancı, 1998, s.120)

Yakası kısa ve dardı; Akaki Akakiyeviç'in boynu, çok uzun olmamasına rağmen daracık yakadan sırık gibi dışarı taşıdığı için olduğundan daha uzun görünür ve kafası da Rusya'da seyyar satıcılık yapan yabancıların başlarının üzerindeki tablalarda onar onar taşıdıkları alçı taşından yapılmış kedi yavrularının sağa sola sallanan kafalarını anımsatırdı. (Takanay, 2005, s. 24)

Yakası dar ve ensizdi, yakasından görünen ve aslında pek uzun olmayan boynu öyle uzun görünürdü ki diğer şehirlerden gelen Rusların başlarının üstündeki tablalarda onlarcasını sattıkları kafalarını sallayıp duran alçı kedilerin boynuna benzerdi. (Büke, 2017, s.74)

4. И всегда что-нибудь да прилипало к его вицмундиру: или сенца кусочек, или какая-нибудь ниточка; к тому же он имел особенное искусство, ходя по улице, поспевать под окно именно в то самое время, когда из него выбрасывали всякую дрянь, и оттого вечно уносил на своей шляпе арбузные и дынные корки и тому подобный вздор. (Гоголь, 1952, s.133)

Pasajdaki son cümle de açıklamalı bağlı cümle olup zaman, durum, sebep ve sonuç anlamlı bağlaçlarla ve virgül kullanılarak geniş haliyle dikkati çekmektedir. Ve her zaman bu üniformaya bir de musallat olan bir şeyler olurdu. Bunların neler olduğu cümlelerin açıklama kısmında verilir. Bir saman ya da bir iplik parçası, dahası pencereden atılan her türlü süprüntüden de nasibini almakta "şanslı" olan A. Akakiyeviç'in bu durumunu o çerçöpün atılma saatine göre pencerelerin altından geçme zamanının ayarlamayı özel bir maharet olarak ekler. Bu yüzden de şapkanın üzerinde kavun karpuz ve benzeri abuk sabuk şeylerin olduğunu bildirir.

Çeviriler:

Her zaman da giysisinde ya bir çöp, ya bir saman parçası görülürdü; bundan başka, sokakta yürürken, tam çöp döküleceği sırada pencere altından geçmek gibi, yalnızca ona vergi bir becerisi de vardı; bu yüzden kavun, karpuz kabuklarıyla bunlara benzer abur cubur şeyler, şapkasının üstünden eksik olmazdı. (Güney vd, 1999, s.86)

Üstüne başına iplik cinsinden bir şeyler yapışmış olurdu çoğu zaman. Sokaktan geçerken tam pencerelerden atılan süprüntülerin altında durma becerisinden ileri gelse gerek, şapkasının üstünden kavun karpuz çekirdeği, çerçöp eksik olmazdı. (Özgül, 2006, s.44)

Ayrıca, resmi giysilerine her zaman bir şeyler yapışmış dolaşıyordu: ya kuru bir ot, ya da bir iplik parçası. Bu konuda doğrusu özel bir yeteneği de vardı. Sokakta yürürken, tam bir pencereden sokağa çöp atılacak olsa, o anda o pencerenin altından geçeceği tutardı. Bu yüzden, şapkasının tepesinde her zaman kavun karpuz kabukları, buna benzer bir sürü abuk sabuk şey olurdu. (Altay, 2016, s.192)

Giysisinin üzerinde her zaman çöp, iplik gibi şeyler görülürdü. Sokakta yürürken, pencerelerin altından tam aşağı çöp döküleceği sırada geçme sanatındaki ustalığından olsa gerek, şapkasının üzerinde kavun karpuz kabuğu ya da bu türden saçma sapan şeyler bulunurdu. (Beyhan, 2001, s. 60)

Üniformasına her zaman iplik gibi, saman gibi bir şeyler yapışmış olurdu. Ayrıca sokakta yürürken çöp atılan pencerelerin altından geçmek gibi bir hüneri vardı ki, o yüzden şapkasında hep kavun karpuz kabukları ve o tür şeyler bulunurdu. (Harmancı, 1998, s.120)

Üniformasının üzerine ya bir saman çöpü ya da bir iplik parçası, ama mutlaka bir şeyler yapışmış olurdu. Bir de yolda yürürken, tam çöplerin dışarı dökülmekte olduğu anda pencerelerin altından geçmek gibi kimsede kolay kolay rastlanmayacak bir yeteneğe sahipti; bu yüzden de şapkasından kavun karpuz kabuğu ya da benzeri alakasız artıklar asla eksik olmazdı. (Takanay, 2005, s. 24)

Bir de ceketine mutlaka bir şey yapışmış olurdu, kah bir kuru ot, kah bir iplik parçası; bunun için sanki özel bir eğitim almış gibiydi, sokakta yürürken diyelim, evin penceresinden çöp atılıyor, tam o anda pencerenin altında olmayı becerirdi, bu nedenle şapkasının üstünde sürekli olarak ya kavun karpuz kabuğu ya da bunlara benzer abuk sabuk bir şey mutlaka bulunurdu. (Büke, 2017, s.74)

Örnekleri aynı pasaj içerisinde aldığımız için 2. ve 3. örneklerin ikisi de birleşik cümleye örnek olarak sunulmuştur. Bir sonraki örneğimizi sıralı cümlelerin çevirisine gösterecek olursak öznesi ortak bağımlı sıralı bir cümlelerin çevirisini gösterebiliriz.

Молодые чиновники подсмеивались и острились

над ним, во сколько хватало канцелярского остроумия, рассказывали тут же пред ним разные составленные про него истории, про его хозяйку, семидесятилетнюю старуху, говорили, что она бьет его, спрашивали, когда будет их свадьба, сыпали на голову ему бумажки, называя это снегом. (Гоголь, 1952, s.131)

Örnek cümlemiz ortak özneli bir hayli geniş sıralı cümledir. Genç memurlar bir kalem dairesi memurunun zekâsının kapasitesinin yettiği kadar alaycı hikâyeleriyle Akaki Akakiyev'le dalga geçer, yaşlı ev sahibesinin onu dövdüğüne dair uyduruk şeyler söyleyip daha sonra ne zaman evleneceklerini sorarlar, kağıt parçalarını ufalayıp kar tanecikleri gibi başından aşağı serperlerdi gibi sıralanan bütün eylemlerin öznesi "genç memurlar"dır. Cümlede kullanılan on adet virgöl işaretinin; ikisi "bir memur zekâsının kapasitesinin yettiği kadar" ara cümlesinin ayırırken, üç virgöl "onun, ev sahibesinin, yetmiş yaşlı bu kocakarının" kelimelerinin arasında, iki virgöl ise yan cümlelerin gerekliliğinden, bir adet virgöl fill-zarf, iki virgöl ise sıralı cümleler arasındaki aynı özneye bağımlı cümleleri bir birine bağlamak için kullanılmıştır. Cümlede sözdizimine baktığımızda birinci cümle iki yüklemli olup diğer dört cümle ortak öznelidir. Aslında bu dört cümlelerin de ikisinin kendi içerisinde - biri zaman, diğeri "ki"li olmak üzere - sıralanmış olduğu görünüyor. Gogol aktarmak istediği düşüncesini sıralı tek cümle olarak kurgulamış ve cümleler arasındaki anlam ilgisini maharetle bir bütün olan bu karmaşık sözdiziminde göstermiştir.

Çeviriler:

Gençler olanca memur zekâlarını kullanarak onunla alay ederler, yanında kendisiyle yetmişlik ev sahibi kadın için uydurdukları öyküleri anlatır, kadından dayak yediğini söylerler, ne zaman evleneceklerini sorarlar, başına kar diye kağıtlar serperlerdi. (Güney vd, 1999, s.84)

Kalemdeki genç memurların belli başlı eğlence kaynağı Akaki Akakiyev'i'ti. Gelir gider onunla alay ederler, yalnız devlet dairelerinde duyulacak cinsten, basmakalıp nükteler savururlar, hemen orada uydurdukları öykülerle adamcağızı canından bezdirirlerdi. En çok takıldıkları konu, Akaki Akakiyev'i'nin yetmişlik ev sahibesiydi. Evde, kocakarıdan her gün dayak yermiş, yakında düğün yapıp ikisi evleneceklermiş falan filan... Kırıp kırıp ufaladıkları kağıt parçalarını "Kar yağıyor!" diye adamın başından aşağı serperlerdi. (Özgül, 2006, s.42)

Genç memurlar eğleniyorlardı onunla, kalem odası

memurlarının espri yeteneği düzeyinde takılıyorlardı ona. Onun yetmiş yaşındaki ev sahibesiyle ilgili, hemen oracıkta uydurdukları birtakım öyküler anlatıyorlardı. Oturduğu evin sahibi yetmiş yaşındaki kadından söz ediyorlar, yaşlı kadının onu dövdüğünü söylüyorlar, düğünün ne zaman olacağını soruyorlar, ufaladıkları kağıt parçalarını başından aşağı dökerken bunların kar taneleri olduğunu söylüyorlardı. (Altay, 2016, ss.189-190)

Hele genç memurlar... bir devlet dairesinde savrulabilecek en sıradan nüktelerle adamcağıza yüklenirler, hakkında uydurdukları, ona ve yetmişlik evsahibesine yakıştırdıkları zırva öykülerle canından bezdirirlerdi: evsahibesi kocakarının onu dövdüğünü söylerler, "Hadi saklama, nikah yakın mı?" diye sorarlar, kağıtları kırıp kırıp kar yağıyor diye başından aşağı serperlerdi. (Beyhan, 2001, s. 57)

Genç memurlar, memur zihniyetlerinin imkân verdiği nispette adamla alay ederler, onun önünde kendisi hakkında uydurulmuş hikâyeler anlatırlardı. Yetmiş yaşında olan ev sahibi kadının onu dövdüğünü söylerler, düğünün ne zaman olacağını sorarlar, kar niyetine başından aşağı kağıt parçaları boşaltırlardı. (Harmancı, 1998, s.118)

Genç memurlar ise, memurlara özgü o keskin zekâlarının ürünü olan nüktedanlık becerilerinin en güzel örneklerini sergileyerek Akakiy Akakiyev'i'le alay eder, onun gururunu zedeleyen espriler yaparlardı. Mesela hemen yanı başında, onunla ve yetmiş yaşındaki ev sahibesiyle ilgili kemdi uydurdukları hikâyeleri birbirine anlatırlar; Akakiy Akakiyev'i'nin ihtiyar kadından dayak yediğini söyler, ikisinin ne zaman evleneceğini sorar, kağıttan hazırladıkları konfetleri başından aşağı dökerek "A! Kar yağıyor!" diye dalga geçerlerdi. (Takanay, 2005, s.21)

Genç memurlar dalga geçer, alay eder, kalem dairesindekilerde olabilecek keskin zekâlarıyla onun hakkında uydurdukları hikâyeleri yine onun yanında anlatır, yetmiş yaşındaki ev sahibesinin onu dövdüğünü, ne zaman evleneceklerini sorar, kar yağıyor diyerek başından aşağı küçük kağıtlar dökerlerdi. (Büke, 2017, s.72)

SONUÇ

Örnek gösterdiğimiz beş cümle ve onların Türkçeye çevirisine bakacak olursak Gogol'un dilinin, anlatı gücünün özelliği olarak olayları bir cümle içerisinde açıklaması, zaman, durum, sebep, sonuç, zıtlık gibi iç içe geçmiş ama okurken de hiç birinin bir bağlı cümleden ayrılıp ayrıca ifade edilmesi

zorunluğunun gerektirmediğini düşünürüz. Çeviride sözdizimine dikkat edilmediği durumlarda Gogol'un anlatım gücünü fark etmiyor, dil ve üslup özelliklerinden haberdar olmuyor, konunun içeriğine odaklanarak hikâyeyi takip ediyoruz. İncelediğimiz çeviri metinlerde Gogol'un dil ve üslup özelliklerinin M.Beyhan ve Uğur Büke'nin kaynak metindeki cümlelerdeki sözdizimine fazla önem verdikleri, Erol Güney, Orhan Veli Kanık, Oğuz Peltek çevirisinde de özenli davranıldığı söylenebilir. Gogol'un nasıl yazdığından daha fazla ne yazdığını M.Özgül, Mehmet Harmancı ve A.Takanay'ın çevirilerinde görebiliyoruz. Bu üç çevirmenin çeviriye serbest yazım alanı olarak yaklaştığı izlenir. İlgili pasaj ve cümlelerin farklı çevirmenlerce aktarımında kaynak dildeki cümle yapılarına bu denli yaklaşım, çeviride sözdizimine dikkat edilen örnek esas alınarak yapının aktarımının mümkün olduğunu gösterir.

Sonuç olarak, çevirmenin kaynak dil kurallarına ve yazarın üslubuna bağlı kalması çeviride azami çaba göstererek cümlelerin yapısını ve cümledeki sözdizimini koruması günümüz çeviri biliminin önem verdiği bir husustur. Çevirmenlerin erek dildeki metinlerde sözdizimini dikkate aldıkları konusunda genel bir kanaat söylesek de özellikle birleşik, sıralı ve bağlı cümlelerde Erol Güney, Orhan Veli Kanık ve Oğuz Peltek ortak çevirisi, Mazlum Beyhan ve U.Büke'nin çevirilerinin kaynak dile daha yakın olduğunu, Gogol'un dil ve üslup özelliklerini Türk okuruna azami yakınlıkta aktardığını söyleyebiliriz. Rus dilinden Türkçeye çeviride kaynak dildeki sözdizimi yapısını dikkatlice çözmek ve erek dile de Türkçe sözdizimine göre aktarmak içeriğin aktarılması kadar önemli bir konu olduğunu, bu anlamda kaynak metindeki dilden alınan zevkten okurun yoksun kalmaması ve bir edebiyat eserinde sadece metinde nelerin olup bittiği çizgisinde yol almaması ve yazarın dil ve üslup özelliklerinden de haberdar olunması gerektiğini vurguluyoruz.

KAYNAKÇA

Gogol, N.V. (1998). *Seçme Öyküler* (M.Harmancı, çev.). İstanbul: Epsilon

Gogol, N.V. (2001). *Burun, Palto, Neva bulvarı, Delinin Defteri*. (M.Beyhan, çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Gogol, N.V. (2005). *Palto*. (A.Takanay, çev.). İstanbul: Bordo Siyah.

Gogol, N.V. (2006). *Bir Delinin Güncesi*. (M.Özgül, çev.).

İstanbul: Can.

Gogol, N.V. (2016). *Petersburg Öyküleri*. (E.Altay, çev.). İstanbul: İletişim.

Gogol, N.V. (2017). *Bir Delinin Hatıra Defteri-Palto-Burun*. (U. Büke, çev.). İstanbul: Koridor.

Gogol, N.V.(1999). *Üç Hikaye*. (Erol Güney-Orhan Veli Kanık -Oğuz Peltek, çev.). MEB Rus Klasikleri

Гоголь, Н.В. (1952). *Собрание сочинений в шести томах*. Москва: Художественная литература.

Казакова, Т.А.(2001). *Практические основы перевода*. Серия: Изучаем иностранные языки. СПб.: Союз

Калашикова О. Л. (1989). *История всемирной литературы*. «Шинель» и ее современники. Erişim Tarihi: 15.08.2018 <http://domgogolya.ru/science/researches/1019/x>